

Rehî-yî Mueyyîrî ve Şiiri

Rehî-yî Mueyyîrî and his Poetry

Sevda AYGAR BACANLI*

Özet

Bu çalışmada modern dönem Fars şairlerinden, Muhammed Hüseyin Rehî-yî Mueyyîrî'nin hayatı, edebî kişiliği ve şiirleri hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. 1909-1968 yılları arasında İran'da hayatını sürdüren Rehî çocukluk dönemlerinden itibaren birçok sanat dalı ile ilgilenmiştir. 1950 ve 1960'lı yıllardaki hiciv türündeki şiir çalışmaları çeşitli yayın organlarında yayınlanmıştır. Türkiye, Pakistan ve Afganistan gibi ülkelere yaptığı edebî ve kültürel yolculuklar onu bu ülkelerde tanınır hale getirmiştir. Müziğe yatkın olan Rehî teraneleri ile ün kazanmıştır. Başarılı gazelleriyle Rehî, klasik dönem Fars şiirinin önde gelen temsilcilerini takip etmiş, onların dil ve üsluplarını şiirlerine yansıtmıştır. Şiirlerinde aşk, kadın, gül ve ayrılık gibi kavramlara yer verse de dönemindeki toplumsal sorunlara kayıtsız kalmamış ve devlet işlerinde gördüğü eksiklikleri mizahi bir tarzla eleştirmiştir. Kinaye ve edebi sanatlardan uzak durarak sade bir dille yazdığı eserler halk tarafından kolayca kabul görmüştür. Bu sayede yönetim ve devlet işleri de dahil olmak üzere ortaya koyduğu şiirleri toplum tarafından benimsenmiştir. Yapmış olduğu çalışmalar İran şiirinde olduğu kadar İran müziğini de olumlu etkilemiştir. Her ne kadar klasik tarzdaki eserleriyle ön plana çıksa da çağdaş gazelleriyle de adından söz ettirmiştir. Çok yönlü bir şair olan Rehî gazel, kaside ve mesnevi gibi çeşitli kalıplar da kaleme almıştır. Özellikle gazelde döneminin en önemli şairleri arasında yer almayı başaran mühim bir şahsiyettir.

Anahtar kelimeler: Rehî-yî Mueyyîrî, İran, Modern İran Şiiri.

Abstract

In the study, it was tried to give information about the life, literary personality and poetry of the modern period Persian poets Muhammed Huseyin Rehî-yî Mueyyîrî. Rehi has been involved in many kinds of arts since his childhood between 1909 and 1968 when he lived in Iran. In the 1950s and 1960s his poetry studies on satire were published in various publications. His literary and cultural trips to countries such as Turkey, Pakistan and Afghanistan have made him known in these countries. Rehi, who had tendency to music, has earned a reputation with his songs. With his succesful gazelles, Rehi followed the leading representatives of classical Persian poetry and reflected their language and style in his poetry. Although his poems include concepts such as love, women, rose and seperation, he has not remained indifferent to the social problems of his time and criticized the shortcomings of state affairs with humour. The works which he wrote with simple language were accepted by the public by avoiding sorcasm and literary arts. Thus his poetry was adopted by the society which including governmental and state affairs. The works which he has done made an impact in

* Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, (aygar@ankara.edu.tr)

Iranian music as much as Iranian poetry. Although his classical works make him stand out He also made his mark by writing his contemporary gazelles. A poet as an all rounded poet Rehî; wrote various forms such as gazel, eulogy, masnavi. Yet, Rehî-yî Mueyyîrî achieved to become one of the most significant poet in the form of ode with his unique style and fecture.

Keywords: Rehî-yî Mueyyîrî, Iran, Contemporary Iranian Poetry.

Rehî-yî Mueyyîrî ve Şiiri (1909-1968)

“Rehî” mahlaslı Muhammed Hüseyin Mueyyîrî 1288 (1909) yılında Tahran’da doğdu ve 1347 (1968) yılında aynı şehirde hayatını kaybetti. Rehî çocukluk çağlarında bütün sanatlarla özellikle şiir, resim, müzikle çok ilgiliydi. Ayrıca gençliğinden itibaren *Encumen-i Edebî-yi Ferhengistan*, *Encumen-i Hekim Nîzamî* ve *Encumen-i Mûsîkî-yi Milli-yi İran*’ın aktif üyesiydi. (Hukûkî, 1377hş. s. 515)

Rehî-yî Mueyyîrî’nin 1950 ve 1960’larda hiciv içeren şiirleri İran radyolarında ve daha sonra televizyonda yayımlanır. Nam-ı müstear “Zagçe” ve “Şâh-i Periyân” adlarıyla eleştirel yazılar kaleme alır. 1958 yılında bir grup İranlı aydınla birlikte Mevlana türbesini ziyaret etmek için Türkiye’ye gelir. (Kırlangıç, 2014, s. 139) Ekonomi Bakanlığı’nda memur olarak çalışıp emekli olduktan sonra kütüphanede hizmet vermeye başlar. Komşu ülkelere birkaç kültürel yolculuk yaparak ülke dışındaki edebî, kültürel ve edebî toplantılara katılır. Bilhassa Pakistan ve Afganistan’da büyük bir üne ulaşır. (Yâhakkî, 1385hş. s. 184)

Şiirlerinde döneminin toplumsal sıkıntılarını, kültürel özelliklerini ve durumlarını yansıtan unsurlara nadiren rastlanmaktadır. Gazel, kaside, rubai ve kıt’a gibi klasik kalıpları kullanmış olmakla beraber müzisyenlik yönünü ortaya çıkaran teraneleri vardır. Teraneleri hem İran şiiri hem de İran müziği için büyük önem taşımaktadır. Ali Deştî’ye göre Rehî-yî Mueyyîrî başta olmak üzere Hilâlî, Furûgî Bistâmî ve Neşât son dönemin en büyük dört gazelcisidir. (Kırlangıç, 2014, s. 139)

Rehî-yî Mueyyîrî, çeşitli takma isimlerle toplumsal eleştirilerini mizahi bir dille kaleme almıştır. Bunun yanı sıra özellikle şarkı yapımında “Hunermendi-yi Ercumend” olarak tanınmaktadır. Rehî’nin şöhretinin önemi daha çok Sadî’nin incelik ve fesahatinden, Nîzamî’nin anlatım gücünden, Mevlânâ coşku veren sözlerinden ve Saib’in zarif hayallerinden bir karışım olan gazellerine bağlıdır. Gazelleri seçilmiş sözler ve üsluplara riayette belagat ve olgunluğun örneğidir. (Rûzbih, 1381hş. s. 291)

Rehî’nin gazeli sebk-i irakî ve hîndî ile karışık özel bir tarza sahiptir. Fesahat sahibi güzel şiirinin bütün özelliklerini ömründen tek hatıra olan kitabı “*Sâye-i Omr*” adlı divanında açıkça görebilmekteyiz. (Hukûkî, 1377 hş. s. 515)

Rehî-yî Mueyyîrî’nin Şiiri

Modern dönem şairlerinden olan Rehî-yî Mueyyîrî, klasik şiirin öncülerini örnek almada başarılı olup kendi çağdaşlarını geride bırakarak geleneksel deri şiirini yeniden diriltip ayağa kaldırmıştır. Sadî, Hâfız, Mevlânâ, Baba Figani Şîrazî gibi büyük şairlerin eserlerindeki gibi sağlam tasvirleri ve beğenilen şiirleri ile tanınmıştır. Gazel üstadı Sadî’nin üslubuna yaklaşan şairlerden olup Sadî’yi takip etmede başarılı olan çağdaş gazelcilerin dördüncüsü sayılabilir. Sadelik ve akıcılıkta Neşât-i İsfehani’nin parlaklığı, Hâfız’ın olgunluğu gazellerinde görülmektedir. Söylemlerinde sebk-i hindi gazelinin

inceliği görülmekle birlikte geleneksel şiirin bütün kalıplarında ustalıklı şiir yazmış ancak daha çok aşk konulu gazeller söylemiştir. Bu bağlamda gazel şairi unvanı ile bilinmektedir. Doktor Ğulam Huseyin-i Yusufî, Rehî'nin şiirleri üzerine “*Sadî'nin gazelinde görülen güzelce tıraşlanmış kelimeler, terkipler, yumuşaklık, sözün ölçülü dokusu ortaya çıkar.*” sözlerini dile getirirken Doktor Şefî Kedkeni ise Rehî'nin gazeli hakkında şu yorumda bulunur: “*Rehî'nin gazeli Hint şairleri ile Sadî üslubu şairlerin arasında mutedildir; sufi asrın şairlerinin hayal ve aşkıdan arınmış bir türle ve sağlam sözlerle karışmıştır. Bu yüzden onun şiirinde beyitler eşit ve uyumludur, yersiz kelime az bulunur.*” (Sebûr& Beyât, 1387 hş. s. 265-272)

Hafız'ın gazellerindeki terkiplerin güzelliği ve kelamın olgunluğu da Rehî'nin gazellerinde görülmektedir. Coşku dolu gazelleri Sadî, Hafız ve Saib'e ilaveten Mevlânâ'nın tarzını da akla getirir. Cihan şairi olarak tanınan Mevlana ile Rehî'nin bazı gazelleri onun yorum tarzına uyum sağlamış ve anlaşılır bir dil ile yazılmıştır. Rehî Sadî'nin âşıkane ve sade söylemlerini; Mevlânâ'nın coşkulu ve arif halini Saib'in kabul görmüş hayali mazmunlarını harmanlamış, güzel ve bedii terkiplerin kalıbında yeni bir şekil bahşetmiş ve kendine özgü gazellerini yaratmıştır. Dili ve zevki gazel söylerken başka bir tarza dönüşür; aynı sebki horâsânî ufuklarında “Ferruhî” ve “Emir Mu'izzi” gibi ünlü şairlerin üslubu ile aynı sadelikte akıcı ve ahenklidir. Onun gazellerinin arasında güzel terkipler ve hayali görünen *Âbrû-yi Sorâhî, Tâli'i Bâzîger, İkbâl-i Şerer, Rind-i Âfiyet sûz, Fesl-i Şebâb, Zolf-i Semen Sây, Gul-i Bâng-i 'Aşıkâne* gibi onun güzel ve çekici gazellerini artıran bu türden birçok eserine rastlarız. (Sebûr& Beyât, 1387hş. s. 265-272)

Rehî, sadece gazel söylemekle değil aynı zamanda kaside, mesnevi, manzume, kıt'a, rubâ'î de de akıcı ve baskın bir tabiata sahiptir. Kasidesinde “Ferruhî'nin kelamının uzunluğu tatlılığı ve sadeliği vardır. Kasideleri sebki horâsânî olmasına rağmen biraz latife, teşbih ve bedii süslerle karışıktır. Yine de Rehî kendi yaratıcı gücünü ortaya çıkarır. Bedii ve sağlam kıtalarında kendi zihin gücünün bereketini ve sanatının güzelliğini sergileyen “*Nirûyi Eşk*”, “*Nâbinâ u Sitemger*” “*Şâhek Şem'dânî*” ve “*Âteş*” gibi öne çıkan kıt'aları vardır. (Sebûr& Beyât, 1387hş. s.265-272)

Rehî'yî Mueyyîrî'nin Mizahı

Rehî'yî Mueyyîrî “Dehodâ”, “Mîrzâ Cihângîrhân Şîrazi”, “Seyid Eşrefüddîn Gîlânî”, “Mîrzâ Âli Ekber Tâhîrzâde”, “Ebûlkâsım Hâlit”, “Hüseyin Tevfik”, “İbrahim Sehbâ”, “Kîyomers Sâberi”, “Kerîm Fekûr” ve diğer birçoğu gibi bu dönem mizah şiirinin göz dolduran, çağdaş mizahçıların en çalışkan ve en cesuruydu. Fars şiirinin çeşitli kalıplarında gazel, kaside, kıt'a, mesnevi, rubâ'î, do beyti, terci'i bendi, terkibi bendi gibi değerli eserleri alaylı bir şekilde söylemiştir. Rehî'nin mizah şiirlerine bakıldığında her ne kadar Rehî ekonomik, toplumsal, vatanî, edebî şahsi meselelerde de mizah alanında şiirler söylemişse de birçoğunun meclis ve vekillerle ilgili olduğu görülmektedir. Kelime türetmede de özel derin bir bilgiye sahip olan Rehî'nin eleştirel mizahı acı ve tatlı, zamanın halk diline yakın kinaye ve karmaşık edebi sanatlardan uzak olmasının yanı sıra, insanı ve memleket işlerini düşünerek, döneminin acizliğini ve devlet adamlarının düzensizliklerini konu alır. Şiirlerinde karşılaşılan kişilerin isimlerinden türetilmiş kelimelerden bazen kolayca bazen de zorlukla onun gözünden bireyler tanınabilir. (Sebûr& Beyât, 1387hş. s.265-272)

Çoğu kez Rehî'nin gazellerinin içeriği kadın, gül, şarap, ayrılık derdi olarak görülebilir. Rehî'nin yârî gül yüzlüdür, gayb âleminden değil, bu dünyadandır. Fakat “*Nîlûfer*”, “*Seng-i Rîze*”, “*Nağme-yi Hesret*” ile şair geçiş evresinde klasik dönem şiirlerini akla getirir. Beyanın bu tarzda ve mananın bu şekilde açıklanması hususunda günümüzde söylenecek çok şey var. Bir grup, “Şiir beşerî zevkin özetidir ve onda gaybi güç ve kuvvet saklıdır ve şairin bu gizli gücün yardımıyla sergilediği eserleri ortaya çıkar. Şairin gizli âlem ve gayb dünyasıyla bir bağı yoktur fakat bakîliği kabul görmüştür. Şair bir insandır, diğer dünya ve onun cinslerine bağlı değildir” fikrini savunmuşlardır. Diğer bir grup ise, “Eğer şairin öteki âlemlerle bağlantısı varsa ve onun kalemi o dünyanın temsilcisiyse ve şair topraktan bir insan değilse neden hep edebi tarihlerde şairin zevki, fikri, zaman ve mekânı çevreleyen toplumsal amiller arasında bir bağlantı kurmuş ve yazmışlardır ve hiçbir şairin sebki onun zaman ve mekân taleplerinden ayrılıp ayrışmamıştır?” görüşünü benimsemişlerdir. Burada açıklanan soru acaba günümüz şairi dar bir çemberde ferdi ve şahsi hislerini kalıcı kılabilir mi? Acaba gönül yangını, ümitsizlik, gözyaşı, gamdan mazmunlar anlatıp, zevk ve edebiyat ehilleri Sadî, Hâfız, Sâib ve diğerlerinin görüşünü yeniden tekrar mı etmeli? Acaba günümüz şairinin tabiat ve toplumla bağı değişmedi mi? Bu sorulara cevaben demek gerekir ki; kesinlikle günümüz şairi dünün şairi ile farklı olmalı. Çünkü günümüz şairinin dünyayla olan bağı günümüz şairinin irtibatından farklıdır. Bugünün şairi artık Sadî ve Hâfız değil o halde sanat kurallarının açık mecburiyetlerine binaen sanatçı dar bir çemberde bireysel duygusallığında kalıcı olamaz, toplumun ihtiyaçlarına da yönelmelidir. (Destgayb, 1339hş. s. 34-50)

Belirtmek gerekir ki, Rehî günümüzde gazel sanatına görkem ve ışık vermiş kişilerdendir. Onun şiirlerinde kullanılmış Rehî-yî Mueyyir'in bizzat kendisine mahsus olan özel dil, her ne kadar beyan edilen bu tarz bazen sebki-irakîye bazen de sebki-hîndîye yakınsa da, ne isim olarak ne de tamamının hiçbirisiyle benzerliği yoktur, Rehî sebki-irakî ve sebki-hîndî temsilcileri arasında karışık bir üslup icad etmek istemiştir ve Sadî'nin leziz ve akıcı sözlerini, Sâib'in merakını ve hayal ürünü terkiplerini bir yerde toplamış ve böylelikle şiirleri kendine has bir üslup kazanmıştır. (Destgayb, 1339hş. s. 34-50)

Gazel:

حدیث جوانی

اشکم ولی بیای عزیزان چکیده ا

خارم ولی بسایه گل آرمیده ام

با یاد رنگ و بوی تو ای نو بهار عشق

همچون بنفشه سر بگریبان کشیده ام

چون خک در هوای تو از پا افتاده

* Kîyumers-i K. 1382 (2003). *Divan-ı Kâmil-i Rehî-yî Mueyyirî*. Tahran: İntişârât-ı Mecid, s. 127.

چون اشک در قفای تو با سر دویده
من جلوه شباب ندیدم به عمر خویش
از دیگران حدیث جوانی شنیده ام
از جام عاقبت می نابی نخورده ام
وز شاخ آرزو گل عیثی نچیده
موی سپید را فلکم رایگان ندا
این رشته را به نقد جوانی خریده
ای سرو پای بسته به آزادگی مناز
آزاده من که از همه عالم بریده ام
گر می گریزم از نظر مردمان ره
عیبم مکن که آهوی مردم ندیده ام

Gençliğin Haberi

Gözyaşıyım fakat azizlerin ayağına damlamışım
Dikenim fakat gülün gölgesinde dinlenmişim
Senin kokunu ve rengini hatırlamakla ey aşkın ilkbaharı
Menekşe gibi yakanda başkaldırmışım
Toprak gibi senin arzunda elden ayaktan düşmüşüm
Gözyaşı gibi senin peşinde canla başla koşmuşum
Ben ömrüm boyunca gençliğin cilvesini görmedim
Başkalarından gençliğin haberini işitmişim
Sağlık kadehinden saflık şarabını içmemişim
Arzu dalından yaşam gülünü koparmamışım

Beyaz saçı feleğim bedava vermedi

Bunu gençliğimle satın aldım

Ey ayağı bağlı servi, özgürlüğe naz yapma

Özgür ben bütün âlimlerden ayrılmışım

Rehî Eğer kaçarsam halkın gözünde

Beni ayıplama çünkü halkın ayıbını görmemişim

Kıt'a:

*تابینا و ستمگر

فقر کوی با گیتی آفرین می گفت

که ای وصف تو الکن زبان تسحینم

به نعمتی که مرا داده ای هزاران شکر

که من نه در خور لطف و عطای چندینم

خسی گرفت گریبان کور و با وی گفت

که تا جواب نگویی ز پای ننشی

من ار سپاس جهان آفرین کنم نه شکفت

که تیز بین و قوی پنجه تر ز شاهینم

ولی تو کوری و نا تندرست و حاجتمند

نه چون منی که خداوند جاه و تمکینم

چه نعمتی است ترا تا به شکر آن کوش

---

* Kîyumers-i Keyvân, a.g.e., s. 321.

به حیرت اندر از کار چو تو مسکینم
بگفت کور کزین به چه نعمتی خواهی؟
که روی چون تو فرومایه ای نمی بینم

Kör ve Zalim

Kör bir yoksul yaratana şöyle sesleniyordu
Ey Allah'ım seni övmeye kekeme kalıyor dilim
Bana verdiğin nimete binlerce şükür
Ben ki bu denli lütfa ve bağışa layık değilim
Adamın biri körün yakasına yapışıp şöyle dedi
Ben yaratana şükretsem şaşılacak şey değil
Çünkü şahinden daha da keskindir gözüm ve kuvvetlidir pençelerim
Fakat sen körsün, sakatsın ve muhtaçsın
Benim gibi değilsin, ben makam ve güç sahibiyim
Ne nimetin var ki şükürüne çabalıyorsun
Senin gibi zavallının işinden hayretler içindeyim
Kör dedi ki bundan daha iyi nimet mi istersin?
Senin gibi bir alçağın yüzünü görmüyorum.

Rubai:

*جدایی

ای بی خبر از محنت روز افزونم
دانم که ندانی از جدایی چونم

---

* Kîyumers-i Keyvân, a.g.e., s. 392.

باز ای که سرگشته تر از فرهادم

دریاب که دیوانه تر از مجنونم

Ayrılık

Ey çoğu günümün sıkıntısından habersiz

Ayrılış nedenimi bilmediğini biliyorum

Yine ey Ferhat'ımdan daha avare

Mecnunumdan daha divane deniz

سر سوگِ صبحی

دردا که بهار عیش ما آخر شد

دوران گل از باد فنا آخر شد

شب طی شد و رفت صبحی از محفل ما

افسانه افسانه سرا آخر شد

Sabahın Mateminde

Ah! Ömrümüzün baharı son buldu

Gülün zamanı yokluk rüzgârından son buldu

Gece bizim meclisimizden saklandı ve gitti bir sabaha

Efsane efsane söyleyen son buldu

Sonuç

Şairliğinin yanı sıra müzisyen ve mizahi yönüyle de tanınan Rehî'yî Mueyyîrî Sadi, Hafız, Mevlana gibi Fars şiirinin büyük üstadlarının izinden gitmiş olsa da gerek

---

* Kîyumers-i Keyvân, a.g.e., s. 381.

işlediği konular gerekse kullandığı mazmunlarla sebk-i irakî ve sebk-i hîndi üslubunu harmanlayarak kendisine has bir tarz yaratmıştır. Şiirde kullandığı üslubu ve renkli edebi kişiliği ile yaşadığı dönemin şairlerinden ayrılmış ve ön plana çıkmıştır. Rehî eserlerinde toplumsal olaylara kayıtsız kalmayarak döneminin sıkıntı ve zorluklarını mizahi bir şekilde ele almıştır. Özellikle gazellerinde kendi tarzını ortaya koyan Rehî birçok türde vermiş olduğu eserleriyle İran edebiyatında hak ettiği yere ulaşmayı başarmıştır.

Kaynaklar

- Destgayb, A.A. 1339 (1960). Rehî-yî Mueyyîrî, *Peyam-i Novin*, 2, Âban, 34-50.
- Hukûkî, M. 1377 (1998). *Edebiyat-i İmrüz-i İran Nezm-Ş'ir*, Tahran: Neşr-i Katre.
- Keyvân, K. 1382 (2003). *Divan-ı Kâmil-i Rehî-yî Mueyyîrî*, Tahran: İntişârât-ı Mecid.
- Kırlangıç, H. (2014). *Meşrutiyetten Cumhuriyete İran Şiiri*. Ankara: Hece Yayınları.
- Rûzbih, M. R. 1381 (2002). *Edebiyat-i Muasır-i İran (Ş'ir)*. Tahran: Neşr-i Ruzgar.
- Sebûr, E. D. & Beyât, M. 1387 (2008). Endelib-i Gulşen-i Şi'ir ve Edeb 'Rehî', *Pejuheşnâme-i Ferheng u Edeb*, 6, Behâr-Tâbistân, 239-282.
- Yâhakkî, M. C. 1378 (1999). *Cûybâr-i Lehzehâ, (Edebiyât-i Mu'âsır-i Fârsî Nezm u Nesr)*. Tahran: Câmî.